

Onzichtbare Hand?

In de Miljoenennota wordt traditioneel vooral vooruit gekeken. In de Miljoenennota 2010 wordt ook achterom gekeken. En wel naar de financiële crisis: "Hoe heeft het zo ver kunnen komen? Wat ging er mis? Begrijpen we het goed genoeg om het een volgende keer te kunnen vermijden?" En nog verder terug: "zijn er eigenlijk crises die met deze crisis te vergelijken zijn? En wat valt daaruit te leren?"

Mooi, dat lessen trekken. Een lerende overheid doet het altijd goed. Bankiers zelf zien hebzucht inmiddels als een van de belangrijkste oorzaken van de crisis. Alan Greenspan verkeerde naar eigen zeggen in een *state of shocked disbelief*. Weg is het mooie jaren tachtig credo 'greed is good'. Greed is helemaal niet goed: het is hartstikke slecht, maatschappelijk onverantwoord ook! De toon in de Miljoenennota is sowieso verfrissend. Waar het traditioneel om groei draaide, wordt het streven naar meer, meer, meer nu juist gehekeld. Het antwoord op de crisis, zo valt te lezen, moet niet alleen rekening houden met de verhouding tussen markt en overheid, maar ook oog hebben voor 'morele kwesties' als matiging, dienstbaarheid, solidariteit, duurzaamheid en gemeenschapszin. Mensen moeten erop kunnen vertrouwen "dat anderen niet enkel hun eigenbelang nastreven, maar tegelijkertijd het belang van de ander in het oog houden." Opvallend is ook dat een verband wordt gelegd met die andere crisis, die van het klimaat. Verfrissend. Mooi ook wel. Tegelijkertijd zie ik het morele appèl als een risico. Want als de geschiedenis iets leert, dan is het wel dat rampen snel worden vergeten. En dat er altijd mensen zijn die zullen bezwijken voor de verleidingen van snel financieel gewin. Terecht dus dat versterking van het toezicht zowel in de Miljoenennota als in de Kabinetsvisie Governance niet geschuwd wordt.

Wat dat betreft is de biografie van Harry S. Truman, de 34ste en behoorlijk onderschatte president van Amerika, verplichte kost. Truman leidde in de Tweede Wereldoorlog een auditcomité van het congres dat onderzocht hoe federale fondsen voor leger, marine en luchtmacht werden besteed. Dit Truman Committee ontdekte hoe miljarden dollars belastinggeld werden verspild aan inefficiëntie en fraude. Legendarisch zijn de sessies waarin Truman ondernemers doorzaagde over de door hen geleverde wanprestaties. Hoe moreel is het om – tegen beter weten in – te dun staal voor schepen en vliegtuigen toe te passen? Staal, dat ook nog eens van inferieure kwaliteit was. Zou u uw zoon in zo'n schip naar Europa laten gaan, vroeg Truman aan een staalproducent. Alles bij elkaar redde het werk van het comité de levens van veel soldaten en leverde het 15 miljard dollar op (huidige waarde: 180 miljard). Truman zelf hield er het vicepresidentschap naast Roosevelt aan over. Hij werd voor zijn auditwerk gelauwerd als een van de tien Amerikanen die het meeste hadden bijgedragen aan het succes van de oorlogsinspanningen. (Over de toegevoegde waarde van audit gesproken...)

Terug naar de Miljoenennota. Het toezicht op de financiële sector is op het eerste gezicht misschien minder spectaculair dan het doorlichten van militaire uitgaven. Hoewel een vraag als "Zou u uw zoon aanraden dit financiële product te kopen?" natuurlijk best gesteld mag worden.

Naast het anders inrichten van het systeem van prikkels en bonussen blijft goed toezicht nodig. En trouwens: was dat hele principe van de Onzichtbare Hand nu niet juist dat mensen geen rekening hoeven te houden met het algemeen belang? Dat het handelen uit eigenbelang vaak vanzelf bijdraagt aan de gemeenschap? De combinatie van een moreel appèl en een zichtbare hand is dus goed. Wat dat betreft is het veelzeggend dat in de Miljoenennota 2010 te lezen staat dat Adam Smith die heilzame werking van de Onzichtbare Hand ironisch bedoelde. In een voetnoot, dat dan weer wel.

.....

Auteur

Peter van der Knaap is onderzoeksdirecteur bij de Algemene Rekenkamer.

